

УДК [811.161.2'37:003.083]:070

І. Мислива-Бунько, викладач

Луцький педагогічний коледж, Луцьк

**АБРЕВІАТУРИ З ПОЧАТКОВИМИ ГРЕЦЬКИМИ
ОСНОВАМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ
(на матеріалі газет)**

У статті проаналізовано часткові абрєвіатури з початковими грецькими основами, виокремлено семантичні групи абрєлексем. Установлено, що в сучасній українській літературній мові науживанішими є часткові абрєвіатури з початковими грецькими авто-, теле-, фото-, такожє розширюють сферу функціонування деривати з основами біо-, еко-, електро-, кібер-, нарко-, порно-.

Ключові слова: абрєвіатура, грецька основа, мова газети.

© І. Мислива-Бунько, 2014

Вивчення словникового складу сучасної української літературної мови досі лишається одним із важливих завдань у галузі українського мовознавства. Під впливом екстра- й інтралінгвальних чинників мова перебуває в постійному русі, поповнюється новими словами. Основним джерелом збагачення лексичного складу, як відомо, є словотворення із залученням не тільки ресурсів рідної мови, але й запозичення з інших мов. Найвиразніше зміни в мовній системі відбивають газети, об'єктом яких є події всіх сфер життя людини.

Питання деривації аббревіатур із початковими основами в сучасній українській літературній мові оглядово досліджували В.Ф. Вакуленко, Є.А. Карпіловська, Л.П. Кислюк, Н.Ф. Клименко, С.М. Климович, І.М. Кочан, О.А. Стишов, А.А. Таран та ін. Проте зростання часковоскорочених лексем із запозиченими компонентами в сучасній українській мові та газетах зокрема спонукає до здійснення окремого дослідження цих одиниць.

Мета статті – проаналізувати аббревіатури з початковими грецькими основами і виокремити їхні семантичні групи.

Зміни в соціально-економічному, культурному, науковому, технічному й побутовому житті сприяють поповненню словника мови різнотипними аббревіатури. Найчисленнішу групу становлять часткові аброрексеми. По-перше, завдяки скороченню тільки початкової частини та збереженню одного повного слова їм властиві прозорість семантики, легкість для сприйняття й розуміння читачами. А також, як зазначає О. А. Стишов, часткове скорочення активізує процес входження цих одиниць до загальноповживаної лексики [1: 154]. По-друге, у будь-якому випадку такі деривати сприяють лаконічності, короткості, економії висловлення. За спостереженням Л. Ф. Каховської, структура частковоскорочених слів свідчить про їхній проміжний характер між аббревіацією та основоскладанням [2: 12].

Особливо продуктивні деривати, утворені поєднанням усіченого слова-означення та цілого слова-означуваного. У сучасних газетах спостерігаємо тенденцію до активізації запозичених препозитивних скорочених компонентів прикметникового походження. Характерно, що актуальними стають початкові грецькі складники. Нарощує свій словотвірний потенціал аббревіатурна морфема **авто-**. У словниках указано, що ця перша частина складних слів пов'язана з поняттями 'автоматичний' і 'автомобільний' [3: 12]. Із першим значенням зафіксовано аббревіатури *автовідповідач*, *автодиспетчер*, *автосистема*, *автотрансформатор*. Проте в сучасній українській літературній мові надзвичайно активізована основа, співвідносна з прикметником *автомобільний*. Зокрема, її використовують для творення назв осіб (*автовиробник*, *автодилер*, *автоексперт*, *автозłodий*, *автолюбитель*), групи осіб (*автомайдан*), знарядь (*автогібрид*, *автомодель*, *автотехніка*, *автоцистерна*, *автоцементовоз*), місця (*автозавод*, *автозвалище*, *автокладовище*, *автомагазин*, *автомагістраль*, *автомайстерня*, *автомаркет*, *автопавільйон*, *автопаркінг*, *автоперехід*, *автосалон*, *автоцентр*), предметнених дій, процесів та інших абстрактних понять (*автобізнес*, *автоконструювання*, *автокрадіжка*, *автокредит*, *автопідстава*, *автопригода*, *автопродаж*, *авторозведення*), напр.: *На вартість делегатського автопарку могла б безбідно рік прожити середня область України* („Сільські вісті”, 27.10.2009). У періодиці ХХІ ст. поряд із традиційними лексемами функціонують зовсім нові: *Організатору Автомайдану повідомили про закриття кримінальної справи* („Дзеркало тижня, 30.12.2013), де *автомайдан* – група автомобілістів, які підтримують

євроінтеграцію України і виступають проти насилля⁷; *Бразилійський легіонер кийського „Динамо” Даніло Сіла став жертвою автокрадіжки* („Відомості.ua”, 17.10.2012); *Автогібрид, що заводиться від SMS, винайшли у Харкові* („Сільські вісті”, 16.07.2013).

Виявлено, що гніздо з основою **фото-** динамічно поповнюють назви осіб (*фотоаматор, фотомайстер, фотомитець, фотолітписець, фотополуювальник, фототеоретик*), пристроїв (*фотодатчик, фотокамера, фоторадар, фотореле*) програм (*фотошоп*), зі значенням предметності (*фотознімки, фотокаталог, фотокнига, фотоматеріал, фотосувенір*), предметних дій, процесів, абстрактних понять (*фотоалюзія, фотоображення, фотожарт, фотопозитив, фотополовання, фоторозповідь, фотосесія, фототерапія*), заходів (*фототур, фотофестиваль, фотоярмарок*), місця (*фотогалерея, фотоклуб, фотосалон*), напр.: *Щойно завершився перший етап фотоконкурсу „Моя манорівка”...* („День”, 23.07.2010). Актуалізована грецька морфема **фото-** входить у склад неологізмів: *Ця книжка – не перший досвід М. Савки в її експериментах з „фотопоезією”* („Україна молода”, 27.09.2008); *Проза – чи не єдина мистецька практика, яка успішно „опирається” фотоекспансії* („Україна молода”, 27.09.2008); *Скрізь на польських дорогах багато фоторадарів* („Експрес”, 07.02.2008); *Свято „фотоврожаю”* [про XV Фотовиставку „Дня”. – І. М.-Б.] („День”, 25.10.2013).

Підвищеної словотвірної активності в мові друкованих ЗМІ набуває грецька аброморфема **теле-** (телевізійний). За значеннєвими параметрами іменники цього гнізда утворюють різні групи: особи – *телебос, теледиктор, телекореспондент, телеменеджер, теле-репортер*; жанри телевізійних передач – *теледебати, телемедицина, телеміло, телеміст, теленовини, телереклама, телесеріал, телешоу*; знаряддя – *телеапаратура, телекамера, телеящик*; часові проміжки – *теледекада, телесезон, телетиждень*; місьць – *телекузня, телестудія*; організації – *телевідомство, телекомпанія, телекорпорація, телехолдинг*; предметні дії – *теледуель, телерадіомовлення, телескандал, телетрансляція*; абстракції – *телепротір, телесвіт, телефетишизм*. У мові сучасної преси вживають традиційні й нові лексеми, пор.: ...українське слово поступово витісняється з **телеекранів** („Високий замок”, 04.01.2010); **Телеоператор** „Нового каналу” *Сергій через нерозділене кохання вистрелив собі в груди гумовою кулею* („Волинь-нова”, 05.02.2008) та *Ще свіжі спогади про новорічні телетижні* („Дзеркало тижня”, 31.01.2009); *На цьому телескандалі не закінчилися* („Експрес”, 13.05.2010).

Розширюють своє функціонування і складні слова з основами **агро-** (агрономічний, аграрний), **біо-** (біологічний), **гео-** (геологічний), **гідро-** (грец. *hydro* – вода; водний), **еко-** (екологічний). Вони творять похідні на позначення осіб (*агробізнесмен, екоінспектор*), предметних дій, процесів, подій (*агробізнес, біобезпека, екокатастрофа, екомаркування*), організацій (*агроформування*), установ (*агробіржа, агрофірма, біолабораторія, гідроелектростанція*), місць (*агросадиба, екоперлина*), водійм (*біоставок*), держав (*агродержава*), галузей (*агрохімія, біотехнологія, геоботаніка, геоенергетика, гідроенергетика, екоосвіта*), знарядь (*біокомп’ютер, гідродвигун*), істот (*біоагресор, біомаса*), продукції (*агроволокно, агроруда, біетанол, біояйце*), напр.: *Аби не переплачувати за солярку, фермер зробив міні-цех з виробництва біогазу* („Експрес”, 26.08.2010).

Іntenсивно в мові сучасних газет виникають часткові аббревіатури з грецькими складниками **електро-** (електричний), **енерго-** (енергетичний). Зазвичай це назви місць, де виробляється енергія (*електростанція, енергоблок*), установ (*енергоцентр*), машин (*електробайк, електромобіль, електропотяг*), приладів (*електровудочка, електропраска, електророзет-*

ка), допоміжних знарядь (*електроопора, електрошнур*), мереж (*електролінія*), абстрактних опредметнених дій, пов'язаних з електрикою та енергією (*електроопалення, електромонтаж, електрошок, енергоаудит, енергобезпека, енергозатрати, енергоприбуток*), напр.: **Енергоспоживання** країн ЄС становить 17 % світового обсягу, а виробництво первинних енергоресурсів – 9 % („Віче”, № 18, 2009). Такі основи можуть слугувати і для творення неологізмів: „Zerotracer” – так називається двомісний **електробайк**, який став учасником авторалі Таллінн – Монте-Карло („Експрес”, 09.06.2011).

В останні роки українська літературна мова почала активно використовувати грецьку морфему **нарко-** (наркотичний). Про кількісне зростання похідних від цієї основи засвідчують і сучасні публіцистичні тексти. Із **нарко-** найчастіше творять і вживають одиниці на позначення осіб – *наркобарон, наркобізнесмен, наркочилер, наркочлок, наркокур'єр, наркоспонсор, наркоторговець*; препаратів – *наркозамінник, наркоречовина*; установ, приміщень – *нарколабораторія, наркопритон*; процесів – *наркоаналіз, наркобізнес*; хвороб – *наркоманія*; шляхів, що забезпечують поширення наркотиків – *наркоканал, наркотрафік*, напр.: Міліція викрила понад дві тисячі **наркозбувачів**, ліквідувала <...> 92 підпільні **нарколабораторії та сотні наркопритонів** („Урядовий кур'єр”, 26.05.2009).

Під дією власне зовнішніх імпульсів у газетно-журнальній публіцистиці активністю вирізняється грецька морфема **порно-** ‘те, що стосується порнографії’ [3: 488]: *порноактриса, порнобізнес, порнодіва, порноділок, порнореклама, порносайт*, напр.: Дніпропетровські правоохоронці припинили роботу **порностудій** („Відомості.ua”, 18.11.2010).

У контексті безкінечних суспільно-політичних збурень в українських друкованих мас-медіа нарощує продуктивність скорочений компонент **політ-**. Він входить до назв осіб (*політмаркетолог, політмеценат, політмуж, політлідер, політневедаха*), збірних назв осіб (*політбомонд, політеліта*), організацій (*політбюро, політрада, політсила*), опредметнених дій, процесів (*політпресія, політреформа, політтрішення, політрозминка*), місяця (*політтрипулок*), напрямів діяльності (*політекономія, політтехнологія*), абстрактних назв (*політамбіція, політсимпатія*), напр.: **Фюле** закликає усі **політсили** України сприяти асоціації та інтеграції з ЄС („Високий замок”, 07.02.2013).

У зв'язку з динамічним розвитком онкологічних хвороб в Україні та світі зростає актуальність лексем зі скороченим препозитивним компонентом **онко-** на означення осіб (*онкогінеколог, онкопацієнт, онкохірург*), розділів онкології (*онкогенетика, онкогінекологія*), ліків (*онколіки, онкопрепарат*), діагностики хвороб (*онкотест*), захворювань (*онкопатологія*), установ (*онкоцентр, онколікарня*), напр.: Так з'явився **онкотест** – діагноз раку за дослідженням крові („Сільські вісті”, 13.05.2008).

У час науково-технічного прогресу популярності набуває досить нова в українській мові основа **кібер-**. У структурі з іншими словами вона вказує на зв'язок із комп'ютером, інформаційними технологіями, Інтернетом: *кібератака, кібергра, кіберняня, кіберзлочинець, кіберпростір, кіберспортсмен, кіберчемпіон*, напр.: Волинь воює з **кіберзлочинцями** („Високий замок”, 11.06.2013).

У газетному підстилі набувають також словотвірної активності й інші початкові аббревіатурні морфеми грецького походження **аеро-** (грец. *αἴρ* – повітря; повітряний): *аеровокзал, аероклуб, аерошоу*, напр.: Найближчий **аероклуб** знаходиться у Рівному („Птаха”, № 3, 2009); **геліо-** (грец. *helios* – сонце; сонячний): *геліоенергетика, геліоколектор*, напр.: Спеціалісти переконані у великому майбутньому **геліоенергетики** („Голос України”,

03.02.2009); **дем-** (демократичний): *демкоаліція, демпартія, демплатформа, демпогляд*, напр.: *Члени неіснуючої демкоаліції Юлії Тимошенко <...> посварилися на урядовому засіданні* („Україна молода”, 25.09.2008); **дип-** (дипломатичний): *дипмісія, дипустанова*, напр.: *У зв'язку із завершенням дипмісії...* („Урядовий кур'єр”, 20.10.2007); **драм-** (драматичний): *драм-вечірка, драмгурток, драм-композиція, драм-сцена*, напр.: *Світова драм-сцена налічує сотні імен, зібраних з усіх континентів* („Птаха”, № 2, 2009); **економ-** (економний): *економ-варіант, економ-клас*, напр.: *Хоча є у магазинчику і „економ-варіант”* („Високий замок”, 18.02.2010); **ел-** (електронний): *елкнижка, елчитач, елваріант*, напр.: *...в останні 2–3 роки популярними стали елваріанти навчальних підручників, художніх книжок...* („Сільські вісті”, 23.09.2010); **епід-** (епідемічний): *епідпоріг, епідрозслідування, епідситуація*, напр.: *Луцьк наблизився до епідпорогу* („Луцький замок”, 09.12.2010); **етно-** (грец. *ἔθνος* – народ; народний): *етнобізнес, етномодерн, етнорокер, етнотема, етноутопія, етнофестиваль*, напр.: *На етнофестивалі можна було купити вишиванку за 20 гривень і навчійся розписувати писанку за три години* („Високий замок”, 28.04.2009); **мет-** (металургійний): *метзавод, метпідприємство*, напр.: *Макіївський метзавод застосував нову технологію випуску арматури* („День”, 28.12.2010); **пед-** (педагогічний): *педколектив, педрада, педучилище*, напр.: *На всіх педрадах тільки Мостище і звучало* („Україна молода”, 27.09.2008); **пневно-** (пневматичний): *пневнообдування, пневнорушниця, пневнотермометр*, напр.: *Повністю підготовлені стрілочні переведення, обладнані пневнообдуванням та електрообігрівом* („День”, 28.10.2010); **псих-** / **психо-** (психічний / психологічний): *психлікарня, психотерапевт*, напр.: *Таким місце у психлікарні* („Експрес”, 25.11.2010); **сейсмо-** (сейсмічний): *сейсмолабораторія, сейсмонебезпека*, напр.: *Центр сейсмонбезпеки: випробування на міцність* („Дзеркало тижня”, 20.11.2010); **термо-** (грец. *θερμός* – теплий): *термобілизна, термокостюм*, напр.: *На нас була спеціальна термобілизна...* („Експрес”, 07.02.2008); **тех-** (технічний): *техконтроль, техспорт, техуніверситет*, напр.: *Від проходження обов'язкового техконтролю звільняються легкові автомобілі всіх типів, марок і моделей* („Сільські вісті”, 07.07.2011); **фарм-** (фармацевтичний): *фармгалузь, фарміндустрія, фармпрепарат*, напр.: *У Київській області відкрили першу чергу логістичного фармкомплексу* („День”, 28.12.2010); **фіз-** (фізичний): *фіззправи, фізпідготовка*, напр.: *...при новій системі фізпідготовки, яку ми запровадили в клубі, вони оминають Сергія* („Експрес”, 07.02.2008); **фіто-** (грец. *φύτον* – рослина; рослинний): *фітобіолог, фітотерапевт, фітотерапевт*, напр.: *Луцький фітотерапевт Парасковія Антонюк знає паначеї від усіх недуг* („Відомості.ua”, 04.10.2007).

Отже, в сучасній українській літературній мові найуживаніші часткові абрєвіатури з початковими грецькими компонентами *авто-*, *теле-*, *фото-*. Також розширюють сферу функціонування деривати з основами *біо-*, *еко-*, *електро-*, *кібер-*, *нарко-*, *порно-*. Під впливом зовнішньо- та внутрішньомовних чинників виникло чимало нових абрєлексем. Щодо семантичних параметрів, то ці деривати здебільшого позначають осіб, опредметнені дії, процеси, знаряддя, місця, установи, організації тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття : (на матеріалі мови засобів масової інформації) : [монографія] / О. А. Стишов. – [2-ге вид., переробл.]. – К. : Пугач, 2005. – 388 с.

2. Каховская Л. Ф. Аббревиация как способ словообразования : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19. „Общее языкознание” / Л. Ф. Каховская. – Минск, 1980. – 24 с.

3. Новий словник іншомовних слів / Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк ; [за ред. Л. І. Шевченко]. – К. : АРІЙ, 2008. – 672 с.

Стаття надійшла до редакції 03.10.14

И.Я.Мысливая-Бунько, преподаватель
Луцкий педагогический колледж, Луцк

**АББРЕВИАТУРЫ С НАЧАЛЬНЫМИ ГРЕЧЕСКИМИ
ОСНОВАМИ В СОВРЕМЕННОМ УКРАИНСКОМ ЛИТЕРАТУРНОМ ЯЗЫКЕ
(на материале газет)**

В статье проанализированы частичные аббревиатуры с начальными греческими основами, выделены семантические группы аббревиатур. Установлено, что в современном украинском литературном языке наиболее употребляемы частичные аббревиатуры с начальными греческими авто-, теле-, фото-, также расширяют сферу функционирования дериваты с основами био-, эко-, электро-, кибер-, нарко-, порно-.

Ключевые слова: аббревиатура, греческая основа, язык газеты.

I.Ya. Myslyva-Bunko, lecturer
Lutsk Teacher College, Lutsk

**ABBREVIATIONS WITH THE INITIAL BASIS
IN GREEK MODERN UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE
(based on the newspapers)**

This paper analyzes the partial abbreviation of the initial Greek basis, singled semantic groups abbreviation. It was established that in modern Ukrainian literary language the most common is abbreviation with the initial Greek auto-, tele-, foto-, also extends the operation of derivatives with the basics of bio-, eco-, electro-, cyber-, narco-, porno-.

Key words: abbreviation, Greek base, language newspaper.